

Αλλαγές στην καθ' ύλην αρμοδιότητα και την περάτωση της κυρίας ανάκρισης

Αναστάσιος Στ. Τριανταφύλλου, Επ. Καθηγητής Νομικής Σχολής Δ.Π.Θ. – Δικηγόρος

I. Οι αλλαγές στην καθ' ύλην αρμοδιότητα των ποινικών δικαστηρίων

I.1. Η κατάργηση του Πενταμελούς Εφετείου

Το Πενταμελές Εφετείο καταργήθηκε από 1^η Μαΐου 2024. Σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση, η αλλαγή αυτή αποσκοπεί στην επιτάχυνση της διαδικασίας με την αποδέσμευση δικαστών από τις πολυμελείς συνθέσεις. Το Πενταμελές Εφετείο ως κατ' εξοχήν δικαστήριο που δικάζε κακουργήματα σε δεύτερο βαθμό απέρχεται και αντικαθίσταται από το Τριμελές Εφετείο με αρχαιότερο Πρόεδρο Εφετών. Το σχέδιο νόμου δεν έκανε κάποια αναφορά ως προς το κριτήριο της αρχαιότητας, αλλά στο άρθρο 111 αρ. 8 ΚΠΔ έχει προστεθεί ότι το κρίσιμο χρονικό σημείο είναι ο χρόνος έναρξης εκδίκασης (φαίνεται να εννοείται ο χρόνος εκδίκασης της έφεσης). Σε κάθε περίπτωση, πρέπει να γίνει δεκτό ότι ο χρόνος σύγκρισης αναφορικά με την αρχαιότητα του Προέδρου του πρωτοβαθμίου και του δευτεροβαθμίου δικαστηρίου πρέπει να είναι ο ίδιος.

Πρακτικά προβλήματα που μπορεί να προκύψουν:

I.1. Όπως όλοι γνωρίζουμε υπάρχουν ολιγομελή Εφετεία, ήτοι Εφετεία, στα οποία υπηρετεί ένας Πρόεδρος Εφετών. Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι θα προεδρεύει της σύνθεσης του Τριμελούς Εφετείου, όταν αυτό θα εκδικάζει εφέσεις κατά αποφάσεων του Τριμελούς Εφετείου ως πρωτοβάθμιο δικαστήριο. Στο πρωτοβάθμιο Τριμελές Εφετείο θα προεδρεύει μάλλον αναγκαστικά Εφέτης, σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 7 παρ. 1 τελ. εδάφιο, το οποίο ορίζει ότι το Τριμελές Εφετείο, όταν δικάζει κακουργήματα σε πρώτο βαθμό, συντίθεται από τον Πρόεδρο Εφετών ή το νόμιμο αναπληρωτή του. Εάν όμως, στη σύνθεση του πρωτοβαθμίου δικαστηρίου έχει ήδη συμμετάσχει Πρόεδρος Εφετών, το πιθανότερο είναι ότι δεν θα υπάρχει στο δευτεροβάθμιο δικαστήριο διαθέσιμος αρχαιότερος Πρόεδρος Εφετών.

I.2. Ακόμα και σε μεγαλύτερα Εφετεία, θα πρέπει να επισημάνουμε το εξής: Ο νομοθέτης είχε μάλλον στο μυαλό του μία μεμονωμένη υπόθεση όταν διαμόρφωσε το άρθρο 111 αρ. 8 ΚΠΔ, πλην όμως η σύνθεση του δευτεροβαθμίου δικαστηρίου εκδικάζει πολύ περισσότερες υποθέσεις. Θα ανατρέχουμε λοιπόν σε κάθε δικογραφία και θα γίνεται σύγκριση αρχαιότητας; Πως, όμως, πρακτικά μπορεί να γίνει αυτό; Ας σκεφτούμε το ακόλουθο παράδειγμα. Ενώπιον του δικάζοντος ως δευτεροβάθμιο δικαστήριο Α' Τριμελούς Εφετείου Αθηνών έχουν προσδιοριστεί προς εκδίκαση πέντε υποθέσεις κακουργηματικού χαρακτήρα. Στον πρώτο βαθμό, Πρόεδροι της σύνθεσης ήταν οι δικαστές Α, Β, Γ, Δ, και Ε. Για την πλήρωση του όρου του άρθρου 111 παρ. 8 ΚΠΔ πρέπει πλέον στη σύνθεση του δευτεροβαθμίου δικαστηρίου να προεδρεύει Πρόεδρος Εφετών αρχαιότερος των Α, Β, Γ, Δ και Ε. Με δεδομένο ότι η σύνθεση των δικαστηρίων προκύπτει κατόπιν κλήρωσης, θα πρέπει στην κληρωτίδα να μπου ονόματα Προέδρων Εφετών, οι οποίοι είναι ως δικαστές (και δη κατά τον χρόνο εκδίκασης της έφεσης) αρχαιότεροι των Α, Β, Γ, Δ και Ε και εξ αυτών να προκύψει εκείνος, ο οποίος θα προεδρεύσει τελικά στο ως άνω δευτεροβάθμιο δικαστήριο.

Ας υποθέσουμε όμως ότι βρίσκουμε αρχαιότερο Πρόεδρο Εφετών, προκύπτουν και άλλα ζητήματα: Οι άλλοι δύο Εφέτες; Το άρθρο 111 αρ. 8 ΚΠΔ ορίζει τη συμμετοχή, αν είναι εφικτό, επίσης αρχαιότερων εφετών, χωρίς αυτό να είναι απαραίτητο. Αυτό σημαίνει πρακτικά ότι μπορεί τελικά να έχουμε ισόβαθμους, μπορεί νεότερους, ακόμα και Εφέτες που μόλις προήχθησαν από τη βαθμίδα του Προέδρου Πρωτοδικών. Συνεπώς, ακόμα και αν εξασφαλισθεί η συμμετοχή στη σύνθεση αρχαιότερου Προέδρου, τα λοιπά μέλη της σύνθεσης ενδεχομένως να μην είναι αρχαιότερα (κατά τον χρόνο εκδίκασης της έφεσης) από εκείνα που συμμετείχαν στην έκδοση της εκκαλουμένης απόφασης.

1.3. Το πρόβλημα ίσως είναι ακόμα μεγαλύτερο, εφόσον εφαρμοστεί η διάταξη του άρθρου 8 ΚΠΔ για ορισμό συμπαραδρευόντων δικαστών στο εν λόγω δικαστήριο που δικάζει σε δεύτερο βαθμό κακουργήματα. Σύμφωνα με το συγκεκριμένο άρθρο, εφόσον προκύψει κώλυμα του προέδρου, την προεδρία αναλαμβάνει ο αρχαιότερος μεταξύ αυτών που απομένουν, συμπεριλαμβανομένων και των συμπαραδρευομένων δικαστών. Συνεπώς, από το συνδυασμό των δύο αυτών διατάξεων προκύπτει ότι σε μία τέτοια περίπτωση, στη σύνθεση του δικαστηρίου θα πρέπει να συμμετέχουν όχι ένας αλλά δύο Πρόεδροι Εφετών αρχαιότεροι εκείνου που προέδρευσε ενώπιον του πρωτοβαθμίου δικαστηρίου, έτσι ώστε σε περίπτωση κωλύματος του αρχικά ορισθέντος Προέδρου Εφετών, αυτός να αντικατασταθεί από τον άλλον, ο οποίος επίσης πληροί τις δύο προϋποθέσεις και συγκεκριμένα : Πρόεδρος Εφετών και αρχαιότερος εκείνου που προήδρευσε στον πρώτο βαθμό.

1.4. Επίσης, υπάρχουν υποθέσεις που εκδικάζονται ή μόλις εκδικάσθηκαν σε πρώτο βαθμό από το Τριμελές Εφετείο, στη σύνθεση δε του δικαστηρίου αυτού προεδρεύει ή προήδρευσε Πρόεδρος Εφετών, ο οποίος μόλις προήχθη στον βαθμό του Αρεοπαγίτη. Αργότερα, ενώπιον του δευτεροβαθμίου δικαστηρίου, πρέπει σύμφωνα με την ισχύουσα διάταξη, να προεδρεύσει Πρόεδρος Εφετών, αρχαιότερος εκείνου που συμμετείχε στη σύνθεση του πρωτοβαθμίου δικαστηρίου, ο οποίος –κατά τον χρόνο εκδίκασης της έφεσης κατέχει ήδη τον βαθμό του Αρεοπαγίτη. Δεν γνωρίζω ούτε μπορώ να σκεφτώ πως αυτό θα καταστεί εφικτό.

1.5. Στην ως άνω διάταξη γίνεται αναφορά σε υποχρεωτική παράσταση Εισαγγελέα Εφετών στο εν λόγω δευτεροβάθμιο Δικαστήριο. Αυτό θα είχε κάποια σημασία, αν δεν είχαν μεσολαβήσει οι αλλαγές του 4637/2019, με τον οποίον εσφαλμένα καταργήθηκε η παράγραφος 4 του άρθρου 14 ΚΠΔ, η οποία απαγόρευε τη συμμετοχή του ίδιου Εισαγγελέα στο δευτεροβάθμιο δικαστήριο. Συνεπώς, θα μπορούσαμε να έχουμε θεωρητικά και τον Εισαγγελέα του πρωτοβαθμίου δικαστηρίου να παρίσταται στο δευτεροβάθμιο χωρίς να τίθεται ζήτημα αποκλεισμού. Εντούτοις ο νομοθέτης όρισε στην παρ. 8 του άρθρου 111 ΚΠΔ ότι στην εξεταζόμενη περίπτωση συμμετέχει Εισαγγελέας Εφετών.

1.6. Ανακύπτει τέλος το πολύ σοβαρό ερώτημα, εάν ένα τέτοιο δικαστήριο, ακόμα και με διασφαλισμένη την αρχαιότητα όλων των μελών του, πληροί τις προδιαγραφές του «Ανωτέρου Δικαστηρίου» όπως ορίζεται στο άρθρο 2 του 7^{ου} Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ και το άρθρο 14 παρ. 5 του ΔΣΑΠΔ (κάθε πρόσωπο που κρίνεται ένοχο έχει δικαίωμα η απόφαση επί της ενοχής να εξεταστεί από ανώτερο δικαστήριο), καθότι εν προκειμένω δεν πληρούται ούτε το αριθμητικό κριτήριο (δεν έχουμε περισσότερους δικαστές) ούτε σε ορισμένες περιπτώσεις το βαθμολογικό

κριτήριο (δεν θα έχουμε δικαστές ανώτερου βαθμού αλλά αρχαιότερους στον ίδιο βαθμό).

Τα ανωτέρω έχουν φυσικά αντίκτυπο και στο μεταβιβαστικό αποτέλεσμα της έφεσης, συνεπώς, με βάση όσα ήδη ελέχθησαν, θεωρείται πολύ πιθανόν τα ανωτέρω ζητήματα να απασχολήσουν αργότερα το Ακυρωτικό και το ΕΔΔΑ.

Ι.2. Το Τριμελές Εφετείο (άρθρο 111 ΚΠΔ)

Διαμορφώνεται πλέον ένα δικαστήριο, το «Τριμελές Εφετείο», το οποίο έχει την ακόλουθη διαβάθμιση:

Ι..2.1. Στο κατώτερο επίπεδο έχουμε το Τριμελές Εφετείο που θα δικάζει πλημμελήματα και κατά βάση εφέσεις κατά αποφάσεων του Τριμελούς Πλημμελειοδικείου. Θα δικάζει επίσης τις εφέσεις κατά αποφάσεων Μονομελούς Εφετείου με κατηγορούμενους πρόσωπα ιδιάζουσας δωσιδικίας.

Ι.2.2. Στο αμέσως ανώτερο επίπεδο, έχουμε ένα Τριμελές Εφετείο, το οποίο θα δικάζει σε πρώτο βαθμό κακουργήματα, όπως επίσης θα δικάζει σε δεύτερο βαθμό και τις εφέσεις κατά αποφάσεων του Μονομελούς Εφετείου (Κακουργημάτων). Στο εν λόγω όμως δικαστήριο παρατηρείται μία διεύρυνση αλλά και μία ελάφρυνση της ύλης, καθότι αφενός προστέθηκαν τα κοινώς επικίνδυνα εγκλήματα και οι αξιόποινες πράξεις σε βαθμό κακουργήματος που προβλέπονται στο Ν. 1599/1986 (Υπεύθυνη Δήλωση), στο Ν. 3054/2002 (Πετρελαιοειδή) και στο Ν. 3784/2009 (Ανταγωνισμός) και αφετέρου αφαιρέθηκαν ορισμένα κακουργήματα που πλέον υπάγονται στην αρμοδιότητα του Μονομελούς Εφετείου και συγκεκριμένα του Ν. 2121/1993 (Πνευματική Ιδιοκτησία), του Ν. 4002/2011 (Τυχερά Παίγνια), του Ν. 2960/2001 (Τελωνειακός Κώδικας) και του Ν. 4174/2013 (Φορολογικά αδικήματα, πλέον 4987/2022).

Στο σημείο αυτό επισημαίνεται ότι δεν είναι κατανοητή η παραμονή των ναρκωτικών και της παράνομης μετανάστευσης στην παρ. 5 του άρ. 111 ΚΠΔ, όταν αυτά ορίζονται ρητά στο άρθρο 110 ΚΠΔ.

Ι.2.3. Στο ανώτατο επίπεδο, έχουμε το Τριμελές Εφετείο, το οποίο, στη θέση του παλαιού Πενταμελούς Εφετείου, θα δικάζει πλέον εφέσεις κατά αποφάσεων του ίδιου δικαστηρίου και για το οποίο έγινε προηγουμένως ειδική αναφορά.

Ι.3. Διεύρυνση της υλικής αρμοδιότητας δικαστηρίων με μονομελή σύνθεση.

Είναι προφανές ότι ο νομοθέτης είχε κατά νου την αποδέσμευση δικαστών από τις πολυμελείς συνθέσεις με σκοπό να λειτουργούν παράλληλα πολλά μονομελή δικαστήρια. Με τους δικαστές αυτό ενδεχομένως να είναι εφικτό. Ίσως πρόβλημα ανακύψει στην πράξη με τους εισαγγελικούς λειτουργούς, τους γραμματείς, τις αίθουσες καθώς και με τις υλικοτεχνικές υποδομές (για την τήρηση φωνοληπτικών πρακτικών). Πιο συγκεκριμένα:

Ι.3.1. Μονομελές Εφετείο (110 ΚΠΔ)

Η διεύρυνση της ύλης του εν λόγω δικαστηρίου, ως αρμόδιου για την εκδίκαση κακουργημάτων σε πρώτο βαθμό, επαναφέρει τις αντιρρήσεις, οι οποίες είχαν κατά καιρούς διατυπωθεί σχετικά με τη συμβατότητα με το άρθρο 97 παρ. 2 του Συντάγματος (είναι βέβαιο ότι ο Συνταγματικός Νομοθέτης απέβλεπε σε πολυμελείς συνθέσεις, όταν καθιέρωσε δικαστήριο που κατ' εξαίρεση θα μπορούσε

να δικάζει κακουργήματα και συγκεκριμένα το Πενταμελές Εφετείο ως δικαστήριο πρώτου βαθμού).

Η υπαγωγή σε αυτό το δικαστήριο συγκεκριμένων κακουργημάτων με το Ν. 4620/2019 χαρακτηρίστηκε ορθή με την έννοια ότι το εύρος της αρμοδιότητας ήταν εξαιρετικά περιορισμένο (διακεκριμένη κλοπή και ληστεία του Π.Κ., ναρκωτικά και παράνομη μετανάστευση), υπήρχε αποκλειστική απαρίθμηση και κοινό χαρακτηριστικό ότι ήταν κατά βάση αδικήματα που δεν έχουν σοβαρές αποδεικτικές δυσχέρειες, ενώ σε αρκετές περιπτώσεις υπάρχει κατάληψη των δραστών επ' αυτοφώρω. Υπήρξε τροποποίηση με τον Ν. 4855/2020 που ενέταξε τα δασικά κακουργήματα και πλέον με το Ν. 5090/2024 σοβαρή διεύρυνση, αφού στην αρμοδιότητα του Μονομελούς Εφετείου εντάσσονται η πνευματική ιδιοκτησία, τα τυχερά παίγνια, φορολογικά και τελωνειακά κακουργήματα καθώς και κακουργηματικές πράξεις κατά των ζώων συντροφιάς.

Αν αυτό συνδυαστεί με την σημαντική αύξηση των ορίων του εκκλητού από ένα και δύο έτη για πλημμέλημα και κακούργημα, στα δύο και τρία έτη αντίστοιχα, διαπιστώνουμε ότι είναι ορατό το ενδεχόμενο έκδοσης ανέκκλητων αποφάσεων από το συγκεκριμένο δικαστήριο που οδηγούν σε έκτιση ποινής.

Περαιτέρω, το Μονομελές Εφετείο προορίζεται πλέον να δικάζει και τα πλημμελήματα των προσώπων ιδιάζουσας δωσιδικίας. Ακόμα και την περίοδο που τιμωρούνταν τα πταίσματα, τα συγκεκριμένα αδικήματα δεν υπάγονταν ποτέ σε μονομελή σύνθεση αλλά στο Τριμελές Πλημμελειοδικείο. Πλέον ένας δικαστής ή ένας δικηγόρος θα παραπέμπεται στο Μονομελές Εφετείο και θα αναμένει την εκδίκαση της υπόθεσής του, η οποία έχει εισαχθεί από κοινού με άλλες πράξεις κακουργηματικού χαρακτήρα πράξεις όπως η ληστεία, τα ναρκωτικά και διακεκριμένη περίπτωση κλοπής. Διατυπώνεται ρητή αντίθεση με τη συγκεκριμένη ρύθμιση. Αφής στιγμής έχει κριθεί και παγιωθεί η αντίληψη περί εκδίκασης των πλημμελημάτων, που φέρεται να έχουν τελέσει τα συγκεκριμένα πρόσωπα, από «ανώτερο δικαστήριο», κρίνεται επιβεβλημένη η επαναφορά στην προηγούμενη ρύθμιση.

1.3.2. Μονομελές Πλημμελειοδικείο (115 ΚΠΔ)

Το Μονομελές Πλημμελειοδικείο είναι το δικαστήριο που επιλέγεται να δικάζει τα πλημμελήματα. Σε αυτό υπάγεται πλέον το σύνολο των πλημμελημάτων που προβλέπονται σε ειδικούς ποινικούς νόμους, καθώς και η συντριπτική πλειοψηφία των πλημμελημάτων από το ειδικό μέρος του Ποινικού Κώδικα.

Με δεδομένο ότι πλέον η πλειοψηφία των πλημμελημάτων υπάγεται στο Μονομελές Πλημμελειοδικείο, δεν αξίζει να γίνει ειδική αναφορά σε εκείνα που ανήκουν στην αρμοδιότητά του, αλλά σε εκείνα τα οποία δεν υπάγονται σε αυτήν.

Εκτός λοιπόν της αρμοδιότητάς του Μονομελούς Πλημμελειοδικείου βρίσκονται πλέον: τα πλημμελήματα προσώπων ιδιάζουσας δωσιδικίας, στα οποία έγινε ήδη αναφορά και ως προς τα πλημμελήματα του ειδικού μέρους του Ποινικού Κώδικα, καθιερώνονται τρεις εξαιρέσεις:

α) άρθρο 115 παρ. 1γ ΚΠΔ: υπάγονται στο Τριμελές Πλημμελειοδικείο όλα τα πλημμελήματα του 12^{ου} κεφαλαίου, ήτοι τα υπηρεσιακά πλημμελήματα καθώς και η ανθρωποκτονία από αμέλεια (302 ΠΚ),

β) άρθρο 115 παρ. 1δ ΚΠΔ: υπάγονται στο Τριμελές Πλημμελειοδικείο από το 10^ο κεφάλαιο (εγκλήματα κατά των υπομνημάτων – άρθρα 216-222 ΠΚ) όσα

πλημμελήματα τιμωρούνται με φυλάκιση τουλάχιστον τριών (3) μηνών. Επομένως, η βασική μορφή πλαστογραφίας (216 παρ. 1 ΠΚ - φυλάκιση) ανήκε μέχρι τον Ν. 5090/2014 στην αρμοδιότητα του Τριμελούς Πλημμελειοδικείου, καθότι, σύμφωνα με το προϊσχύσαν άρθρο 115 ΚΠΔ, στην αρμοδιότητα του Μονομελούς Πλημμελειοδικείου υπάγονταν τα πλημμελήματα με προβλεπόμενη ποινή φυλάκισης από 10 ημέρες έως τρία χρόνια. Πλέον, το συγκεκριμένο έγκλημα υπάγεται στην αρμοδιότητα του Μονομελούς Πλημμελειοδικείου, καθότι το ελάχιστο όριο ποινής δεν υπερβαίνει τους 3 μήνες. Η ψευδής ιατρική πιστοποίηση για δικαστική χρήση (άρθρο 221 παρ. 1 εδ β΄ ΠΚ) τιμωρείται με ποινή φυλάκισης έως δύο έτη. Σύμφωνα με το προϊσχύσαν άρθρο 115 ΚΠΔ, αρμόδιο ήταν το Μονομελές Πλημμελειοδικείο, καθότι η προβλεπόμενη ποινή δεν υπερέβαινε τα τρία έτη. Υπό το ισχύον καθεστώς, καθ' ύλην αρμόδιο παραμένει το Μονομελές Πλημμελειοδικείο για διαφορετικό, όμως, λόγο και συγκεκριμένα επειδή πρόκειται περί πλημμελήματος του 10^{ου} Κεφαλαίου ΠΚ, για το οποίο το ελάχιστο της προβλεπόμενης ποινής είναι δέκα ημέρες, συνεπώς δεν πληρούνται το υφιστάμενο πλέον κριτήριο του ελαχίστου ορίου της ποινής (τουλάχιστον 3 μήνες).

γ) Επίσης στο Τριμελές Πλημμελειοδικείο υπάγονται τα πλημμελήματα του εικοστού τρίτου κεφαλαίου ΠΚ (εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας και της περιουσίας), για τα οποία επίσης προβλέπεται ποινή φυλάκισης τουλάχιστον τριών (3) μηνών. Για παράδειγμα η απάτη με ιδιαίτερα μεγάλη ζημία θα συνεχίζει να δικάζεται από το Τριμελές Πλημμελειοδικείο, για διαφορετικό, όμως λόγο. Προηγουμένως, επειδή το ανώτατο όριο της ποινής υπερέβαινε τα τρία έτη και πλέον επειδή το ελάχιστο όριο της ποινής είναι «τουλάχιστον 3 μήνες».

Εδώ όμως παρατηρούμε ότι υπάρχει εξαίρεση της εξαίρεσης και άρα επαναφορά στο Μονομελές Πλημμελειοδικείο για ορισμένα πλημμελήματα του συγκεκριμένου (23^{ου}) Κεφαλαίου και ειδικότερα για την τοκογλυφία του άρθρου 404 ΠΚ (τουλάχιστον 6 μήνες), την κλοπή ιδιαίτερα μεγάλης αξίας (άρθρο 372 ΠΚ, για την οποία προβλέπεται ποινή φυλάκισης τουλάχιστον 1 έτος), την υπεξαίρεση ιδιαίτερης μεγάλης αξίας του άρθρου 375 1^α, περ. β΄ ΠΚ, (για την οποία προβλέπεται φυλάκιση τουλάχιστον 3 μηνών), την φθορά ξένης ιδιοκτησίας, εάν το πράγμα είναι ιδιαίτερα μεγάλης αξίας ή τοποθετημένο σε δημόσιο χώρο ή δεν υπήρξε πρόκληση από τον παθόντα (άρθρο 378 παρ. 1 εδ. γ΄ ΠΚ, για την οποία προβλέπεται ποινή φυλάκισης τουλάχιστον 1 έτος) την αποδοχή και διάθεση προϊόντων εγκλήματος ιδιαίτερα μεγάλης αξίας (άρθρο 394 παρ. 1 ΠΚ με προβλεπόμενη ποινή φυλάκισης τουλάχιστον 3 μήνες) και την καταδολίευση δανειστών, εφόσον η περιουσιακή ζημία του δανειστή είναι ιδιαίτερα μεγάλη (άρθρο 397 παρ. 3 ΠΚ με προβλεπόμενη ποινή φυλάκισης τουλάχιστον 2 έτη). Το βασικό αδίκημα που περιγράφεται στις ως άνω διατάξεις ούτως ή άλλως λόγω πλαισίου ποινής θα παρέμενε στο Μονομελές Πλημμελειοδικείο.

δ) άρθρο 115 παρ. 1ε ΚΠΔ: τα πλημμελήματα που τιμωρούνται με ποινή φυλάκισης τουλάχιστον 3 ετών –προσοχή όμως μόνο από το ειδικό μέρος του ΠΚ και όχι τους ειδικούς ποινικούς νόμους- θα δικάζονται όχι από το Μονομελές αλλά από το Τριμελές Πλημμελειοδικείο, π.χ. 272 παρ. 1 για κατοχή εκρηκτικών υλών (φυλάκιση τουλάχιστον 3 έτη), όμως τα χρέη στο Δημόσιο πάνω από 200.000 ευρώ θα παραμένουν στο Μονομελές Πλημμελειοδικείο.

ε) Ορισμένες παρατηρήσεις αναφορικά με τις αλλαγές αυτές:

Αρχικά πρέπει να αναφέρουμε ότι το Μονομελές Πλημμελειοδικείο θεσπίστηκε με το ν. 39998/1929 προκειμένου να δικάζονται από αυτό υποθέσεις ήσσονος σημασίας ή άλλως μικρής απαξίας πλημμελήματα, για τα οποία η προβλεπόμενη ποινή δεν υπερέβαινε το ένα έτος. Και στον ΚΠΔ/1950 το κριτήριο της μέγιστης προβλεπόμενης ποινής του ενός έτους παρέμεινε αμετάβλητο. Στη συνέχεια επήλθαν πάρα πολλές αλλαγές στην υλική αρμοδιότητα του εν λόγω δικαστηρίου που ως αποτέλεσμα είχαν τη σταδιακή επαύξηση της ύλης του εν λόγω δικαστηρίου. Από τις παλαιότερες αξίζει να γίνει αναφορά σε εκείνες που επήλθαν με τον Ν. 2408/1996 (ποινή φυλάκισης έως δύο έτη) και με το Ν. 3160/2003 (για πρώτη φορά ορίστηκε ως κριτήριο το ελάχιστο όριο της προβλεπόμενης ποινής και ειδικότερα αυτό να είναι κατώτερο των τριών μηνών. Πλέον στην αρμοδιότητά του υπάγονταν και πλημμελήματα που απειλούντο με ποινή φυλάκισης πέντε ετών).

Ο δικαιολογητικός λόγος των νομοθετικών αλλαγών, που ως συνέπεια είχαν την επαύξηση της αρμοδιότητας του εν λόγω δικαστηρίου, ήταν πάντα η επιτάχυνση της απονομής της διαδικασίας λόγω της ευελιξίας του συγκεκριμένου δικαστηρίου.

Στο βασικό αυτό επιχείρημα υπάρχει διαχρονικά αντιπαραβολή ορισμένων αντίθετων επιχειρημάτων όπως: α) Η υπαγωγή στην αρμοδιότητα του Μονομελούς Πλημμελειοδικείου εγκλημάτων ιδιαίτερης βαρύτητας, για τα οποία προβλέπεται ποινή φυλάκισης πέντε ετών, αυξάνει την πιθανότητα να οδηγηθεί κάποιος στη φυλακή με μόνη την κρίση ενός δικαστή, ο οποίος σε αρκετές περιπτώσεις είναι σχετικά νέος και δεν έχει μεγάλη εμπειρία. β) Με δεδομένο ότι η έφεση κατά αποφάσεων του Μονομελούς Πλημμελειοδικείου εκδικάζεται από το Τριμελές Πλημμελειοδικείο, πραγματική μείωση δεν θα επέρχεται στο τελευταίο, αλλά στο Τριμελές Εφετείο, το οποίο ως δευτεροβάθμιο δικαστήριο εκδικάζει τις εφέσεις του Τριμελούς Πλημμελειοδικείου γ) Οι σοβαρές ποινικές υποθέσεις είναι αναγκαίο να εκδικάζονται από πολυμελές δικαστήριο. Τα νομικά ζητήματα που ανακύπτουν κατά την εκδίκαση σοβαρών εγκλημάτων δεν είναι ούτε λίγα ούτε εύκολα στην επίλυσή τους. Ακόμα, η ορθή αξιολόγηση των πραγματικών περιστατικών σε πολλές περιπτώσεις και δη σε περιπτώσεις που η ενοχή ή αθωότητα ενός προσώπου είναι δυσχερής, απαιτεί την παρουσία στη σύνθεση περισσότερων του ενός δικαστή. Και αυτό για να μειώνονται οι πιθανότητες εσφαλμένης εκτίμησης των αποδείξεων ή έκδοσης νομικά εσφαλμένων δικαστικών αποφάσεων.

Τα ίδια και άλλα αντίστοιχα επιχειρήματα μπορούν να προταθούν βάσιμα και ως προς την πρόσφατη διεύρυνση της ύλης του Μονομελούς Πλημμελειοδικείου, αν μάλιστα αναλογιστεί κάποιος την αυστηροποίηση των ποινών και τη δυσχέραση των προϋποθέσεων της αναστολής και της μετατροπής.

Η έκδοση μία δικαστικής απόφασης είναι ανθρώπινο έργο. Ο δικαστής οφείλει να εφαρμόσει το νόμο και να εκδώσει μία απόφαση υπακούοντας στη συνείδησή του. Για τον σχηματισμό της τελειωτικής του κρίσης οφείλει να αξιολογήσει τα στοιχεία της υπόθεσης και να επιλύσει πολλές φορές δύσκολα νομικά ζητήματα που ανακύπτουν. Το έργο αυτό εμφανίζεται σε θεωρητικό επίπεδο εύκολο σε υποθέσεις που δεν έχουν αποδεικτικές δυσκολίες, σε μικρής ποινικής απαξίας ανθρώπινες συμπεριφορές. Κατά την εκτέλεση του δικαιοδοτικού, όμως, έργου είναι απολύτως πιθανή η διαμόρφωση εσφαλμένης δικανικής κρίσης, αυτό όμως έχει επίδραση στους συμμετέχοντες στη διαδικασία και ακόμα μεγαλύτερη στο πρόσωπο εκείνο που ως κατηγορούμενος αναμένει τη δικαίωσή του για μία

πράξη, την οποία δεν τέλεσε. Η εσφαλμένη κρίση είναι πιθανή και αναμενόμενη για κάθε ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστικό πρόσωπο. Αυτό είναι φυσιολογικό. Όμως, η κατά το δυνατόν διασφάλιση αποφυγής ενός τέτοιου σφάλματος είναι έργο και του νομοθέτη, ο οποίος οφείλει να παρέχει τα αναγκαία εχέγγυα για τη διαμόρφωση ορθής δικανικής κρίσης. Η εκδίκαση λοιπόν σοβαρών αδικημάτων αυξημένης κοινωνικής και ποινικής απαξίας, η διερεύνηση των οποίων χαρακτηρίζεται κατά κανόνα ως δυσχερής λόγω –μεταξύ άλλων- της αποδεικτικής πολυπλοκότητας αλλά και του ορθού επιμερισμού της ποινικής ευθύνης σε περίπτωση περισσότερων του ενός κατηγορουμένου, απαιτεί την παρουσία περισσότερων του ενός δικαστή στη σύνθεση του αρμοδίου δικαστηρίου.

Εάν για παράδειγμα ρωτήσουμε πενήντα ανθρώπους και δη πενήντα νομικούς να επιλέξουν μεταξύ της μονομελούς και της πολυμελούς σύνθεσης ενός δικαστηρίου για την εκδίκαση ενός αδικήματος, για το οποίο προβλέπεται ποινή φυλάκισης έως πέντε έτη ήτοι για ένα έγκλημα, στο οποίο ο ίδιος ο νομοθέτης αναγνωρίζει ιδιαίτερα αυξημένη ποινική και κοινωνική βαρύτητα, τότε το πλέον πιθανόν είναι ότι η μεγάλη πλειοψηφία θα ταχθεί υπέρ της πολυμελούς σύνθεσης. Εάν θέσουμε το ίδιο ερώτημα στους ίδιους μας τους εαυτούς, τότε μάλλον η απάντηση της πλειοψηφίας θα είναι η ίδια. Η ανταλλαγή απόψεων μεταξύ περισσότερων δικαστικών προσώπων επί των νομικών ή ουσιαστικών ζητημάτων που ανακύπτουν κατά την εκδίκαση τέτοιας φύσεως αδικημάτων, περιορίζει αναμφίβολα την πιθανότητα έκδοσης μίας εσφαλμένης δικαστικής απόφασης. Το επιχείρημα εξάλλου ότι κατά μίας ουσιαστικά ή νομικά εσφαλμένης απόφασης ενός και μόνο δικαστικού προσώπου επιτρέπεται κατά κανόνα η επανεξέταση της υπόθεσης μέσω άσκησης κατ' αυτής ενδίκου μέσου, θεωρώ ότι δεν μπορεί να πείσει για το αντίθετο. Συνεπώς, η υπερδιεύρυνση της αρμοδιότητας του Μονομελούς Πλημμελειοδικείου αλλά και του Μονομελούς Εφετείου μπορεί να εμφανίζεται αναγκαία για την ταχύτερη εκδίκαση των υποθέσεων, δημιουργεί όμως ανασφάλεια για την εκπλήρωση βασικών σκοπών της ποινικής δίκης, ήτοι την αναζήτηση της ουσιαστικής αλήθειας και την ορθή απονομή ή άλλως την πραγμάτωση της δικαιοσύνης.

Ας συνυπολογισθεί τέλος και η υφιστάμενη πλέον επιβάρυνση των Πρωτοδικών, οι οποίοι καλούνται ήδη να έρθουν σε επαφή, να χειριστούν δύσκολες δικογραφίες που αφορούν τα συγκεκριμένα αδικήματα που προστέθηκαν στην αρμοδιότητα του εν λόγω δικαστηρίου.

II. Η ουσιαστική περάτωση της ανάκρισης- το άρθρο 309 ΚΠΔ

Η διαδικασία που προβλέπεται στο άρθρο 309 ΚΠΔ δεν είναι πρόσφατη, αντιθέτως χρονολογείται 48 ολόκληρα χρόνια. Είναι γεγονός ότι ορισμένα κοινωνικά γεγονότα έχουν οδηγήσει το νομοθέτη σε σημαντικές αλλαγές. Πριν από 48 λοιπόν χρόνια ακριβώς, στις 27 Ιουνίου 1976, η πτήση της Air France από Τελ Αβίβ για Παρίσι κάνει μια ενδιάμεση στάση στην Αθήνα. Μετά την απογείωση από το αεροδρόμιο του Ελληνικού εκδηλώνεται αεροπειρατεία. Δεν ήταν η πρώτη όμως αεροπειρατεία στην Ελλάδα. Η πρώτη είχε λάβει χώρα το 1969 με την κατάληψη αεροσκάφους της Ολυμπιακής που οδηγήθηκε στην Αίγυπτο. Συγχρόνως, την περίοδο εκείνη είχαν εκδηλωθεί αεροπειρατείες σε διεθνές επίπεδο. Το έτος λοιπόν 1976, ψηφίστηκε ο Ν. 480/1976 «Περί πρόληψης και καταστολής πράξεων τινών

στρεφομένων κατά της ασφάλειας της αεροπλοΐας». Δεν γνωρίζω (μπορώ όμως βάσιμα να το υποθέσω) αν η ως άνω αεροπειρατεία οδήγησε το νομοθέτη να προβεί σε ειδική ρύθμιση, πάντως με το άρθρο 16 παρ. 2 του συγκεκριμένου νόμου εισήχθη για πρώτη φορά ως τρόπος ουσιαστικής περάτωσης της κυρίας ανάκρισης η απευθείας κλήση του κατηγορουμένου για τα κακουργήματα της πειρατείας και της διατάραξης της ασφάλειας της σιδηροδρομικής και της υδάτινης συγκοινωνίας ή αεροπλοΐας.

Ακολούθως, με το αρ. 20 παρ. 1 του Ν. 663/1977 καθιερώθηκε ο συγκεκριμένος τρόπος παραπομπής για το κακούργημα του εμπρησμού δασών (αρ. 265, 264 ΠΚ), ενώ η προαναφερθείσα διάταξη του αρ. 16 παρ. 2 του Ν. 480/1976 καταργήθηκε και τα συγκεκριμένα εγκλήματα υπήχθησαν στη διαδικασία του αρ. 20 του Ν. 663/1977, όπως και τα προβλεπόμενα στο Ν. 743/1970 «περί ναρκωτικών». Ο νόμος 663/1977 ήταν ίσως η αντίδραση της νομοθετικής εξουσίας στη σημαντική αύξηση των εμπρησμών δασών μετά την μεταπολίτευση. Ειδικά το έτος 1977 είχαν καεί/καταστραφεί 500.000 στρέμματα δασικής έκτασης.

Στη συνέχεια ακολούθησαν διαδοχικές νομοθετικές παρεμβάσεις, με τις οποίες υπήχθησαν στη συγκεκριμένη ρύθμιση πολλά κακουργήματα, όπως μεταξύ άλλων : Της διακεκριμένης κλοπής (αρ. 374 ΠΚ) και της ληστείας (αρ. 380 ΠΚ) με τον Ν. 1419/1984, του αρ. 15 παρ. 1 του Ν. 2168/1993 περί όπλων, του αρ. 114 παρ. 1 του Ν. 1892/1990 (απαγόρευση ανοικοδόμησης δασικών εκτάσεων), του Ν. 3340/2005 για την προστασία της Κεφαλαιαγοράς, του Ν. 2523/1997 για παραβάσεις της φορολογικής νομοθεσίας, του Ν. 3386/2005 για την είσοδο και παραμονή υπηκόων τρίτων χωρών (αλλοδαποί) στο ελληνικό έδαφος.

Η ίδια διαδικασία περάτωσης της κυρίας ανάκρισης προβλέφθηκε αυτοτελώς και χωρίς ευθεία παραπομπή στο αρ. 20 του Ν. 663/1977 και στις περιπτώσεις άλλων κακουργημάτων: του Ν. 1419/1984 για την υπεξαίρεση φορτίου πλοίου, του Ν. 3459/2006 για τα ναρκωτικά, του Ν. 3028/2002 περί προστασίας των αρχαιοτήτων και του ν. 3074/2002 «Γενικός Επιθεωρητής Δημόσιας Διοίκησης» υπό την προϋπόθεση ότι υπαίτιος των συγκεκριμένων πράξεων είναι «υπάλληλος».

Στην υπέρμετρη διεύρυνση της περάτωσης της ανάκρισης με απευθείας κλήση στο ακροατήριο έβαλε φραγμό ο Ν. 3904/2010, με τον οποίον προστέθηκε το άρθρο 308Α στον ΚΠΔ, το οποίο όριζε τη συγκεκριμένη διαδικασία για οκτώ κακουργήματα, ενώ αργότερα στον ΚΠΔ του έτους 2019 περιλήφθηκαν εννέα συνολικά κακουργήματα.

Πλέον με το Ν. 5090/2024 καταρρίπτεται κάθε προηγούμενο ρεκόρ, αφού για όλα τα κακουργήματα (εκτός από ένα) που προβλέπονται σε ειδικούς ποινικούς νόμους, για όλα τα κοινώς επικίνδυνα κακουργήματα, για όλα τα κακουργήματα κατά της ασφάλειας των συγκοινωνιών, των τηλεπικοινωνιών και των κοινωφελών εγκαταστάσεων, καθώς και για τα κακουργήματα των άρθρων 374 και 380 ΠΚ η κυρία ανάκριση θα περατώνεται με τη διαδικασία του άρθρου 309 ΚΠΔ ήτοι με απευθείας κλήση. Θετική χαρακτηρίζεται η ρύθμιση ότι σε περίπτωση συναφούς εγκλήματος, ο συγκεκριμένος τρόπος περάτωσης ακολουθείται μόνο εάν το συναφές αδίκημα, το οποίο δεν συμπεριλαμβάνεται στο άρθρο 309 ΚΠΔ, είναι ήσσονος απαξίας.

Είναι γεγονός ότι οι περισσότεροι νόμοι, όπως και ο πρόσφατος Ν. 5090/2024 ως δικαιολογητικό λόγο έχουν την επιτάχυνση της ποινικής διαδικασίας και την εμπέδωση της κοινωνικής ειρήνης και της εμπιστοσύνης των πολιτών στην

ικανότητα της πολιτείας να απονείμει δικαιοσύνη έγκαιρα και αποτελεσματικά. Για ποιόν όμως λόγο να επιταχύνεται (εάν τελικά επιταχύνεται) η ποινική διαδικασία μόνο για ορισμένα κακουργήματα και με βάση ποια κριτήρια γίνεται η εκάστοτε επιλογή (και δη η πρόσφατη) από τον νομοθέτη; Δεν ισχύουν τα ανωτέρω επιχειρήματα ως προς τα λοιπά εγκλήματα, για τα οποία ακολουθείται ο κλασικός τρόπος περάτωσης του άρθρου 308 ΚΠΔ; Είναι ήσσονος σημασίας τα ουσιαστικά και νομικά ζητήματα που ανακύπτουν σε υποθέσεις θανατηφόρων ναυαγίων ή εμπρησμών σε σχέση με εκείνα που ανακύπτουν σε υποθέσεις ανθρωποκτονίας από πρόθεση ή βιασμού; Γιατί υποβαθμίζεται η πολύ σημαντική λειτουργική παρέμβαση των δικαστικών συμβουλίων και γιατί λησμονείται η κατάργηση βασικών δικονομικών κανόνων, όρων και τύπων, οι οποίοι έχουν θεσπιστεί και πρέπει να εφαρμόζονται ώστε να μπορεί βάσιμα να γίνεται λόγος περί πραγματικής ποινικής δίκης; Γιατί παραμερίζεται η τόσο σημαντική αξιολόγηση των νομικών και ουσιαστικών ζητημάτων μίας υπόθεσης από τα δικαστικά συμβούλια και γιατί παραμερίζεται η διαφορετική δυνατότητα δικονομικής αντίδρασης μεταξύ των δύο μοντέλων παραπομπής μίας υπόθεσης ενώπιον του αρμοδίου δικαστηρίου;

Και δεν γίνεται λόγος μόνο για τον κατηγορούμενο, όπως επίσης δεν γίνεται λόγος για τα κακουργήματα εκείνα που πράγματι δεν έχουν ιδιαίτερες αποδεικτικές δυσκολίες και τα οποία ορθά και δικαιολογημένα περιλαμβάνονταν στο άρθρο 309 ΚΠΔ. Σε περίπτωση λοιπόν παραπομπής σύμφωνα με το άρθρο 308 ΚΠΔ, προβλέπεται δυνατότητα δικονομικής αντίδρασης, δυνατότητα διόρθωσης τυχόν εσφαλμένης κρίσης του δικαστικού συμβουλίου μέσω άσκησης ενδίκου μέσου σε διάφορα νομιμοποιούμενα πρόσωπα. Αντίθετα, τέτοια δυνατότητα δεν προβλέπεται στην περίπτωση της άμεσης παραπομπής με απευθείας κλήση κατά το άρθρο 309 ΚΠΔ, βάσει του οποίου δεν επιτρέπεται ούτε προσφυγή.

Περαιτέρω, όταν κάνουμε λόγο για επιτάχυνση της διαδικασίας, πρέπει να εννοούμε τη συνολική διαδικασία και όχι μόνο την ενδιάμεση διαδικασία. Με βάση λοιπόν το συγκεκριμένο μοντέλο, η αθρόα εισαγωγή πληθώρας υποθέσεων στο τριμελές ή στο μονομελές εφετείο μπορεί πράγματι να επιταχύνει την παραπομπή του κατηγορουμένου στο ακροατήριο, δεν χωρεί όμως αμφιβολία ότι επιβραδύνει την ίδια την ακροαματική διαδικασία, καθότι τα δικαστήρια καλούνται να εκδικάσουν και υποθέσεις, οι οποίες δεν θα είχαν εισαχθεί σε αυτά λόγω προηγούμενου απαλλακτικού βουλεύματος είτε για όλες ή για ορισμένες αξιόποινες πράξεις σε περίπτωση συνάφειας είτε για όλους ή για ορισμένους κατηγορούμενους σε περίπτωση συμμετοχής. Η συγκεκριμένη διάταξη πράγματι επιταχύνει την παραπομπή της υπόθεσης στο αρμόδιο ποινικό δικαστήριο. Για τα σοβαρά εγκλήματα, όμως, που προστέθηκαν σε αυτήν με τον πρόσφατο νόμο, η εφαρμογή της θα έχει μεταξύ άλλων σε πολλές περιπτώσεις ως συνέπεια την ταλαιπωρία πολλών κατηγορουμένων μέχρι την τελική τους απαλλαγή και την υπέρμετρη καθυστέρηση στην έκδοση της τελειωτικής επί της ουσίας απόφασης του αρμοδίου δικαστηρίου.

Τέλος αναφέρεται ότι το άρθρο 309 ΚΠΔ εφαρμόζεται επίσης και σε πολύ σοβαρές υποθέσεις, στις οποίες ακολουθήθηκε η διαδικασία του άρθρου 28 ΚΠΔ [παραγγελία από την Ολομέλεια Εφετών για ποινική δίωξη από Εισαγγελέα Εφετών, ανάθεση σε Εφέτη-ανακριτή και ουσιαστική περάτωση από το συμβούλιο Εφετών με βούλευμά του σε πρώτο και σε τελευταίο βαθμό] και εφόσον πρόκειται για αδικήματα που υπάγονται πλέον στη διαδικασία της απευθείας κλήσης

(επισημαίνεται ότι περιλαμβάνεται και εκείνο του άρθρου 291 ΠΚ). Θεωρώ ότι και η εν λόγω διεύρυνση του πεδίου εφαρμογής της συγκεκριμένης δικονομικής διάταξης στις εν λόγω περιπτώσεις μόνο ως εσφαλμένη και δικαιοπολιτικά άστοχη μπορεί να χαρακτηριστεί.